

Posudek doktorské disertační práce p. Mgr. Martina Ježka, Ke středověkému osídlení východních Čech, Praha 2006, 192 str., 47 obr., 4 vložené mapy.

Posuzovaná práce se skládá ze dvou témat, která se však prolínají. V prvním se autor zabývá počátky a nejstarší historií východočeských středověkých měst a to především na podkladě archeologických výzkumů. Druhým sledovaným tématem je vývoj a proměny venkovského osídlení na Jaroměřsku v průběhu raného a vrcholného středověku. Nepovažuji za nutné podávat podrobný obsah posuzované práce; lze se s ním seznámit v příložených tezích. Omezím se pouze na některé otázky a problémy, které považuji za důležité.

V úvodu ke studiu městské problematiky se autor zabývá vymezením pojmu město, jak se o to pokoušelo historické, archeologické a právně historické bádání přibližně v průběhu celého minulého století. Správně odmítá zjednodušený pohled předchozího archeologického bádání, které spatřovalo počátky měst v pravidelné a husté zástavbě některých keltských či velkomoravských lokalit. Autor naopak pro města za jejich určující faktor považuje sociální postavení jejich obyvatel. V této souvislosti je však třeba upozornit, že autor ponechal stranou a nijak nekomentoval velmi početnou zahraniční odbornou literaturu, jež se tímto problémem zabývala a zabývá. Ostatně zahraniční literatura je v celé práci využita jen minimálně, i když uznávám, že sledované téma vychází z českého prostředí a z materiálu publikovaného v české odborné literatuře.

Problém počátků českých středověkých měst je pro nedostatek písemných historických zpráv jen obtížně řešitelný pro historiky. Proto se často pohled různých odborníků upírá k archeologii. Některé často uváděné hmotné památky, které bývají považovány za indikátor existence města (např. pražské románské kamenné domy), autor však oprávněně odmítá. Velkou pozornost věnoval pisatel prostorovému uspořádání středověkého města, v řadě případů ovšem ovlivněného relikty předchozího osídlení tohoto místa. Zajímavým se v tomto ohledu jeví autorem zdůrazněná poloha městského (farního) kostela. Současný pohled na historii východočeských středověkých měst je odvislý od intenzity archeologického výzkumu těchto lokalit. Pozitivní výsledky však i toto neúplné a torzovité archeologické zkoumání již přineslo. Lze tu připomenout např. zjištění o pozdním původu Pardubic, kterým ve 13. století předcházelo osídlení ve cca 0,5 km vzdálených Pardubičkách. Naopak zatím žádné významné poznatky nepřinesl archeologický výzkum v Jaroměři. O svých názorech na dějiny Chrudimě informoval autor odbornou veřejnost již před časem v samostatné studii.

Druhou tématickou částí předložené rigorózní práce je zhodnocení archeologických nálezů dokládajících venkovské osídlení na Jaroměřsku v raném a vrcholném středověku. Jedná se o

region ležící na okraji raně středověké sídelní ekumeny. Při studiu uvedeného problému měl autor ztíženu situaci především tím, že u hlavního archeologického pramene – keramiky, dosud ve východních Čechách postrádáme její propracovanou chronologii. V uvedeném regionu téměř chybí i jeden z důležitých archeologických pramenů dokládajících sídlištní aktivitu a tím jsou pohřebiště.

V úvodu této kapitoly se autor dotkl i současné archeologické diskuse vztahující se k pojmům naleziště, lokalita aj. Na podkladě studia osídlení ve stanovené oblasti se autor značně skepticky vyjadřuje i k některým obecně předpokládaným vývojovým tendencím ve vesnickém osídlení, jakou je hypotéza o zániku malých rozptýlených osad ve 13. století a o přesídlení jejich obyvatel do větších a již pevně ustálených vesnic. Autor rovněž polemizuje s představou pozdněhradištního rozptýleného osídlení proklamovaného u nás již před třemi desetiletími na příkladu Třebonína. Z řady dalších autorových poznatků opírajících se o studium zasídlení Jaroměřska je možné např. připomenout změny, ke kterým došlo ve 13. století (především nástup osídlení do dosud neobydlených pohraničních oblastí inspirovaný nepochybně samotným panovníkem). Místní drobná šlechta se na Jaroměřsku začala uplatňovat až od přelomu 13. a 14. století. Do struktury vesnických osad v okolí Jaroměře zasáhlo toto město především v době budování předměstí. Podobných zajímavých poznatků obsahuje práce celou řadu.“

Předložená práce nejen přináší nové poznatky, ale některými svými závěry vybízí i k diskusi, která je nezbytným předpokladem pro další bádání. Práce vyhovuje požadavkům kladeným na doktorské disertační práce a proto ji doporučuji k dalšímu řízení.

Praha, 9. května 2006

prof. PhDr. Jiří Sláma, CSc.